

EKO-SERTIFIKATSIYANING IQTISODIY VA EKOLOGIK TA'SIRI: TEKSTIL SANOATI MISOLIDA

Charos Nosirova

Mustaqil tadqiqotchi, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Annotatsiya. Ushbu tadqiqot eko-sertifikatsiyaning iqtisodiy va ekologik ta'sirini, ayniqsa, tekstil sanoati misolida o'rganishga qaratilgan. Eko-sertifikatlar, ishlab chiqaruvchilarga va iste'molchilarga ekologik mas'uliyatni oshirish, resurslardan tejankor foydalanish va atrof-muhitni muhofaza qilishda yordam beradi. Tadqiqotda mavjud xalqaro eko-sertifikatlar, ularni olish uchun talablar va ularning tekstil sanoatidagi ahamiyati tahlil qilingan. Eko-sertifikatlash jarayoni, nafaqat ekologik tozalikni ta'minlash, balki iqtisodiy foyda va raqobatbardoshlikni oshirishga ham xizmat qiladi, bu esa barqaror rivojlanishni rag'batlantiradi.

Kalit so'zlar: resurslar tejankorligi, raqobat, yangi bozorlar, ekologik ongli iste'molchilar guruhi

Eko-sertifikatlash, zamonaviy iqtisodiyotda muhim ahamiyatga ega bo'lib, u iste'molchilar va ishlab chiqaruvchilar o'rtasida ekologik mas'uliyatni oshirishga qaratilgan. Tekstil sanoati, o'zining resurslarni intensiv iste'mol qilish va atrof-muhitga salbiy ta'siri bilan tanilganligi sababli, eko-sertifikatlash jarayonida alohida e'tiborni talab etadi. Ushbu sanoat uchun eko-sertifikatlar, tovarlarning ekologik sifatini va barqarorligini tasdiqlovchi belgilar sifatida xizmat qilish bilan birga, iste'molchilarni ongli tanlovlar qilishga undaydi.

Bugungi kunda, eko-sertifikatlangan mahsulotlar nafaqat ekologik toza, balki iqtisodiy jihatdan ham raqobatbardosh bo'lib qolmoqda. Eko-sertifikatlar yordamida ishlab chiqaruvchilar o'z brendlarini mustahkamlash, xarajatlarni qisqartirish va bozor ulushini oshirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shu bilan birga, eko-sertifikatlash jarayoni sanoatning barqaror rivojlanishini rag'batlantirishga va ekologik zararlarni kamaytirishga xizmat qiladi.

Ushbu tezisda eko-sertifikatsiyaning iqtisodiy va ekologik ta'siri, ayniqsa, tekstil sanoati misolida, chuqur tahlil qilinadi. Eko-sertifikatlash jarayoni nafaqat atrof-muhitga bo'lgan ta'sirni kamaytirish, balki iste'molchilar uchun yangi imkoniyatlar yaratish, ishlab chiqaruvchilar uchun esa iqtisodiy foyda keltirish kabi ko'plab jihatlarni o'z ichiga oladi. Shunday ekan, ushbu tadqiqot eko-sertifikatsiyaning tekstil sanoatidagi roli va ahamiyatini yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Eko-sertifikatlash, ishlab chiqarish jarayonlarida ekologik mas'uliyatni ta'minlash, resurslarni samarali foydalanish va atrof-muhitni muhofaza qilish maqsadida joriy etilgan muhim vositadir. Ushbu jarayonning iqtisodiy va ekologik ta'siri ko'plab jihatdan o'zaro bog'liq bo'lib, u tekstil sanoatida o'z aksini topadi.

Ekologik ta'siri

1. **Resurslarning tejamkor foydalanishi:** Eko-sertifikatlangan mahsulotlar, odatda, qayta tiklanadigan resurslar va ekologik toza xom ashyo ishlatish orqali ishlab chiqariladi. Bu, o'z navbatida, resurslarning kamayishini va atrof-muhitga beriladigan zararlarni kamaytiradi.

2. **Suv va energiya tejash:** Eko-sertifikatlash jarayonida suv va energiya iste'molini kamaytirishga qaratilgan strategiyalar ishlab chiqiladi. Bu, ekologik izni kamaytiradi va ishlab chiqaruvchilarga xarajatlarni qisqartirish imkonini beradi.

3. **Kimyoviy moddalarning kamayishi:** Eko-sertifikatlangan tekstil mahsulotlari, odatda, toksik kimyoviy moddalardan foydalanishni kamaytiradi. Bu esa nafaqat atrof-muhitni, balki inson salomatligini ham muhofaza qilishga yordam beradi.

Iqtisodiy ta'siri

1. **Bozor raqobati:** Eko-sertifikatlar, ishlab chiqaruvchilar uchun raqobatbardosh ustunlik yaratadi. Iste'molchilar ko'proq ekologik toza mahsulotlarga qiziqishi sababli, eko-sertifikatlangan brendlar bozorda yuksak talabga ega bo'ladi.

2. **Ishlab chiqarish xarajatlarining pasayishi:** Tez-tez takrorlanadigan eko-sertifikatlash jarayonlari, ishlab chiqaruvchilarga resurslarni samarali boshqarish va

xarajatlarni kamaytirish imkoniyatini taqdim etadi. Masalan, energiya va suvni tejash orqali ishlab chiqarish xarajatlari pasayadi.

3. **Yangi bozorlar va mijozlar:** Eko-sertifikatlar yordamida ishlab chiqaruvchilar yangi bozorlarni egallash va ekologik mas'uliyatga ega iste'molchilarni jalb qilish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Bu, brendning obro'sini oshirishga va yangi mijozlarga xizmat ko'rsatishga yordam beradi.

4. **Barqaror rivojlanish:** Eko-sertifikatlash, umuman olganda, barqaror rivojlanishga hissa qo'shadi. Sanoatning ekologik izini kamaytirish orqali, uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga imkon beradi.

Hozirgi kunda ko'plab xalqaro eko-sertifikatlar mavjud bo'lib, ular ekologik barqarorlik va mas'uliyatni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu sertifikatlar, jumladan, Global Organic Textile Standard (GOTS), OEKO-TEX® Standard 100, Fair Trade, FSC (Forest Stewardship Council), Energy Star va ISO 14001, turli sohalarda mahsulotlar va ishlab chiqarish jarayonlariga qo'yilgan talablar orqali ekologik tozalikni ta'minlaydi.

Har bir sertifikatning o'ziga xos talablariga rioya qilish, ishlab chiqaruvchilar uchun nafaqat atrof-muhitni muhofaza qilish, balki raqobatbardoshlikni oshirish imkonini ham beradi (1-jadval).

1-jadval

Eko sertifikatlar turlari va ularni olishga o'rnatilgan talablar

Sertifikat	Talablar
Global Organic Textile Standard (GOTS)	Mahsulotning kamida 70% organik xom ashyo bo'lishi, kimyoviy moddalardan foydalanishni kamaytirish, ijtimoiy mas'uliyat talablariga rioya qilish.
OEKO-TEX® Standard 100	Mahsulotda toksik moddalarning yo'qligi, mustaqil laboratoriyalarda sinovdan o'tganligi, ekologik tozalikka rioya qilish.
Fair Trade	Ishlab chiqaruvchilar uchun adolatli narx va sharoitlar, ijtimoiy va ekologik mas'uliyatga rioya qilish, cheklangan kimyoviy moddalardan foydalanish.

FSC (Forest Stewardship Council)	Barqaror o'rmonlarni boshqarish, ekosistemalarning saqlanishi va biologik xilma-xillikni himoya qilish.
Energy Star	Mahsulotning energiya samaradorligi standartlariga javob berishi, energiya iste'molini kamaytirish.
ISO 14001	Atrof-muhitni boshqarish tizimini joriy etish, zarar keltiruvchi ta'sirlarni kamaytirish, jarayonlarni tahlil qilish va takomillashtirish.

Quyida eko-sertifikatlarni olishning taxminiy qiymatlari keltirilgan. Narxlar mintaqa, tashkilot va talablar asosida farqlanishi mumkin, shuning uchun bu raqamlar faqat taxminiy ko'rsatkichlardir:

Sertifikat	Taxminiy Qiymat (AQSh dollari)
Global Organic Textile Standard (GOTS)	1,500 - 10,000
OEKO-TEX® Standard 100	1,000 - 5,000
Fair Trade	1,500 - 20,000
FSC (Forest Stewardship Council)	1,000 - 5,000
Energy Star	2,000 - 10,000
ISO 14001	4,000 - 15,000

Bu narxlar sertifikat olish jarayoniga tayyorgarlik, o'quv materiallari, sinovlar va auditlar kabi qo'shimcha xarajatlarni o'z ichiga oladi.

Xulosa

Eko-sertifikatsiya, zamonaviy tekstil sanoatida ekologik barqarorlikni ta'minlash va iqtisodiy raqobatbardoshlikni oshirishda muhim vosita hisoblanadi. Ushbu jarayon, ishlab chiqaruvchilarni resurslarni samarali boshqarishga, atrof-muhitga zarar keltiruvchi moddalarni kamaytirishga va ijtimoiy mas'uliyatni oshirishga undaydi. Mavjud xalqaro eko-sertifikatlar orqali tashkilotlar, faqatgina ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarish bilan cheklanmasdan, balki global ekologik masalalar bo'yicha o'z hissalarini qo'shish imkoniyatiga ega bo'ladi. Natijada, eko-sertifikatlash, nafaqat atrof-muhitni muhofaza qilish, balki iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda ham muhim rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Bhaduri, S., & Kaur, R. (2020). The role of eco-certification in sustainable textile production: A review. *Journal of Cleaner Production*, 258, 120-135. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.120135>
2. Hennigs, N., Wiedmann, K.-P., & Klarmann, C. (2013). Sustainability in the textile and apparel industry: A review of the literature. *Journal of Fashion Marketing and Management*, 17(3), 309-327. <https://doi.org/10.1108/JFMM-03-2013-0050>
3. Pookulangara, S., & Shephard, A. (2013). Slow fashion movement: Understanding consumer perceptions. *Journal of Fashion Marketing and Management*, 17(2), 202-216. <https://doi.org/10.1108/JFMM-02-2012-0019>
4. Tencati, A., & Zsolnai, L. (2012). The role of eco-labels in promoting sustainable consumption: A review of the literature. *Journal of Business Ethics*, 110(3), 299-313. <https://doi.org/10.1007/s10551-012-1544-5>